

Stavovi javnosti o uzrocima beskućništva

Grubešić, Manuela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:823613>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Manuela Grubešić

STAVOVI JAVNOSTI O UZROCIMA BESKUĆNIŠTVA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diplomski sveučilišni studij socijalne politike

Manuela Grubešić

STAVOVI JAVNOSTI O UZROCIMA BESKUĆNIŠTVA
DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Siromaštvo i socijalna isključenost	1
3. Definiranje beskućništva	4
3. 1. <i>Beskućništvo u svijetu i Hrvatskoj</i>	6
4. Uzroci beskućništva	8
4. 1. <i>Strukturalni uzroci beskućništva</i>	10
4. 2. <i>Institucionalni uzroci</i>	13
4. 3. <i>Uzroci vezani uz međuljudske odnose</i>	14
4. 4. <i>Individualni uzroci</i>	15
5. Socijalna politika i beskućništvo	17
5. 1. <i>Izazovi u području rada s beskućnicima</i>	19
5. 2. <i>Primjeri dobre prakse u borbi protiv beskućništva</i>	20
6. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	21
7. Metoda istraživanja	22
7.1. <i>Sudionici istraživanja</i>	22
7.2. <i>Postupak istraživanja</i>	23
7.3. <i>Mjerni instrument</i>	23
7.4. <i>Obrada podataka</i>	23
8. Rezultati	24
8.1. <i>Skala stava o beskućnicima</i>	24
8.1.1. <i>Odgovornost za beskućništvo (atribucija odgovornosti za beskućništvo)</i>	24
<i>Razlike prema sociodemografskim obilježjima sudionika (spol, dob, materijalni status, obrazovanje) na subskali odgovornosti za beskućništvo</i>	26
<i>Odgovornost za beskućništvo i prethodni doticaj sudionika s osobama koje žive u beskućništvu</i>	29
8.2.1. <i>Odgovornost prema beskućnicima</i>	30
9. Rasprava	32
10. Zaključak	34
11. Literatura	36

Stavovi javnosti o uzrocima beskućništva

Sažetak: Beskućništvo je problem koji je prisutan u gotovo svim državama diljem svijeta, a usko je povezan uz siromaštvo i socijalnu isključenost. Stav javnosti prema beskućništvu je iznimno bitan jer uvelike utječe na izradu javnih politika i odnosa države prema beskućnicima. U radu je prikazano istraživanje provedeno web anketom u kojem je sudjelovalo 580 sudionika, a kojemu je cilj bio ispitati stavove opće populacije o beskućnicima (atribucija uzroka beskućništva i stav prema beskućnicima) te odgovornosti države i društva općenito u rješavanju i ublažavanju problema beskućništva. Rezultati istraživanja ukazuju da nema razlike između građana s obzirom na osnovna sociodemografska obilježja (dob, spol, materijalni i obrazovni status) na varijabli atribucije odgovornosti prema beskućništvu te da najveći broj sudionika smatra državu i društvo odgovornim u rješavanju problema beskućništva.

Ključne riječi: beskućništvo, uzroci beskućništva, javno mnijenje

Public attitudes about the causes of homelessness

Sažetak (abstract): Homelessness is a problem that is present in almost all countries around the world, and is closely related to poverty and social exclusion. The public's attitude towards homelessness is extremely important because it greatly influences the creation of public policies and the state's attitude towards the homeless. This paper presents research conducted by a web survey in which 580 participants took part, the aim of which was to examine the attitudes of the general population about the homeless (attribution of the causes of homelessness and attitude towards the homeless) and the responsibility of the state and society in general in solving and alleviating the problem of homelessness. The results of the research indicate that there is no difference between citizens with regard to basic sociodemographic characteristics (age, gender, financial and educational status) on the variable of attribution of responsibility for homelessness, and that the majority of participants consider the state and society responsible for solving the problem of homelessness.

Ključne riječi (key words): homelessness, causes of homelessness, public opinion

Izjava o izvornosti

Ja, Manuela Grubešić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivo autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Manuela Grubešić

Datum: 29. 08. 2022.

1. Uvod

Beskućništvo je problem koji pogađa sve zemlje svijeta, a razvijenost države i senzibiliziranost društva utjecat će na spremnost rješavanja ovog često nevidljivog problema. Beskućnici u novije vrijeme više nisu samo samci kojima je to stil života, već se u situaciji beskućništva pojavljuje sve više različitih skupina ljudi. Problem beskućništva danas zahvaća nove skupine ljudi poput radno sposobnih mlađih nezaposlenih osoba, starije osobe koje čekaju prve uvjete za ostvarivanje mirovine, osobe s teškoćama mentalnog zdravlja i starije osobe kojima nije osigurano pravo na korištenje smještaja u domu ili udomiteljskoj obitelji, mlade osobe koje izlaze iz institucionalnih oblika skrbi, osobe s intelektualnim poteškoćama, branitelji te druge skupine korisnika socijalne skrbi. U Hrvatskoj se tek nedavno počelo više pažnje posvećivati ovom problemu, a to dokazuje i činjenica da je tek 2011. godine Zakonom o socijalnoj skrbi (NN,124/11) definiran status beskućnika. Većina istraživanja koja se bave ovom tematikom su bazirana na ispitivanju samih beskućnika ili stručnjaka koji se bave ovom problematikom, no rijetka su istraživanja opće populacije s obzirom na ovu tematiku. Stoga smo proveli istraživanje o stavovima o beskućništva kojom smo pokušali obuhvatiti opću populaciju, što ćemo prikazati u ovom radu.

2. Siromaštvo i socijalna isključenost

Beskućništvo je pojam usko vezan uz siromaštvo i socijalnu isključenost. Kako bi pobliže objasnili pojam beskućništva, najprije je potrebno upoznati pojmove siromaštva i socijalne isključenosti. Uz pojam siromaštva veže se pojam deprivacije koji se općenito koristi kada se govori o nezadovoljenim ili nepodmirenim ljudskim potrebama. Uzroci depriviranosti su različiti, a idu od nedostatka materijalnih resursa do nedostatka emotivne potpore (Šućur, 2006.). Siromaštvo je globalni problem koji pogađa zemlje diljem svijeta, a sam pojam je širok i teško ga je definirati. Siromaštvo je moguće pojmiti kao vid deprivacije i to najčešće materijalne deprivacije odnosno nedostatka financijskih sredstava. Međutim siromaštvo je puno opširnije od nedostatka novca ili imovine. Scottish Poverty Information Unit (prema Bejaković, 2005.) smatraju da su ljudi

siromašni ako nemaju dovoljno sredstava za svoje materijalne potrebe i ako ih uvjeti isključuju iz aktivnog sudjelovanja u djelatnostima koje se smatraju uobičajenima u društvu. Stoga siromaštvo osim nedostatka financijskih sredstava za osiguravanje egzistencije uključuje i: glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga; povećana smrtnost, uključujući smrtnost od bolesti; beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti; nesigurno okruženje te društvena diskriminacija i izolacija (Bejaković, 2005.). Najpoznatija podjela siromaštva je na apsolutno i relativno siromaštvo. Apsolutno siromaštvo podrazumijeva postotak stanovništva koje živi ispod određenog iznosa raspoloživog dohotka, odnosno ispod granice siromaštva. Apsolutna granica siromaštva označava apsolutni minimalni životni standard i obično se temelji na točno utvrđenoj potrošačkoj košarici koja uključuje osnovne prehrambene proizvode za očuvanje zdravlja i neke druge troškove kao što su stanovanje i odjeća (Bejaković, 2005.). Relativno siromaštvo se utvrđuje u odnosu prema nacionalnom životnom standardu. Bez obzira na apsolutne potrebe, ljudi se mogu smatrati siromašnima ako je njihov standard znatno niži od standarda drugih osoba u određenoj državi (Bejaković, 2005.). Dakle, apsolutno siromaštvo je kada pojedinac ne može zadovoljiti najosnovnije potrebe za održavanje života i drugih uobičajenih aktivnosti. Pojedinci koji žive u apsolutnom siromaštvu svakodnevno se bore pronaći hranu, sklonište i odjeću kako bi zadovoljili svoje najosnovnije potrebe. Osobe koje žive u relativnom siromaštvu u odnosu na životni standard drugih ljudi u svojoj okolini ne mogu zadovoljiti potrebe kao što su primjerice posjedovanje automobila, ulaznice za kulturna događanja, prikladni stambeni uvjeti, kvalitetno obrazovanje i slično.

Unazad nekoliko desetljeća u Europi se događa smjena koncepata odnosno pojmova na istraživačkoj razini, ali i na socijalnopolitičkoj razini. Novi koncepti postaju popularni te polako nastoje istisnuti stare i ustaljene pristupe poput siromaštva, marginalnosti i potklase (Šućur, 2004.). Socijalna isključenost je širok pojam, a njegov razvoj usko je vezan uz pojam siromaštva (Šućur, 2006.). Koncept socijalne isključenosti je popularizirala Europska unija tako što je otvorila put za ulazak koncepta u međunarodni prostor i time što je institucionalno uvela taj pojam u politički i istraživački diskurs,

namećući ga zemljama s različitim jezičnim i kulturnim tradicijama (Saraceno, 2001., prema Šućur, 2004.). Pojam socijalne isključenosti se počinje koristiti na svim razinama i u različitim dokumentima Europske unije te revidiranom Socijalnom poveljom iz 1996. godine uvodi se jedno novo pravo – pravo na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti (Šućur, 2004.). Sam koncept i pojam socijalne isključenosti se teško definira unatoč tome što se sam pojam vrlo često koristi. Mnogi autori se slažu da je koncept maglovit, nejasan i višeznačan (Šućur, 2004.). U početcima se nastojalo razgraničiti pojam siromaštva i pojam socijalne isključenosti. Prilikom razgraničenja ovih pojmova najčešće se naglašava kako je siromaštvo jednodimenzionalni, a isključenost višedimenzionalni koncept. Siromaštvo se svodi na financijsku odnosno materijalnu sferu života, dok isključenost podrazumijeva osim nedostatka novca puno više. Socijalna isključenost obuhvaća depriviranost u drugim područjima života kao što su zaposlenje, obrazovanje, stanovanje, socijalne veze, političko odlučivanje itd. Borba protiv siromaštva uključuje preraspodjelu resursa, dok se socijalna isključenosti želi ublažiti većim stupnjem socijalne integracije. Politika sprječavanja ili smanjivanja isključenosti uključuje kombinaciju ekonomskih i socijalnih mjera (Šućur, 2006.). Pojam socijalne isključenosti proširio je vidike istraživanja, donošenja dokumenata, mjera i rada u ovom području. Koncept je utemeljen na tome da problem društvene participacije ne ovisi samo o nedostatku materijalnih sredstava već je potrebno istražiti druge uzročnike nesudjelovanja u društvenom životu kao što su: diskriminacija, kronične bolesti, geografska lokacija, kulturni identitet i sl. Materijalni resursi više nisu jedini faktor nesudjelovanja (Šućur, 2006.). Koncept socijalne isključenosti istaknuo je neke druge aspekte života koje je pojam siromaštva stavio u drugi plan. Socijalna isključenost je stanje u kojem su pojedinci gurnuti na rub društva te im se onemogućava puno sudjelovanje zbog njihova siromaštva, nedostatka temeljnih sposobnosti i prilika za cjeloživotno učenje ili zbog diskriminacije (Aguado Asenjo i sur., 2006., prema Gjeri Robić, 2017.). Siromaštvo može pogoditi bilo koga, odjednom i iznenadno. Pojmovi siromaštva i socijalne isključenosti omogućavaju šire razumijevanje problema najranjivije skupine, beskućnika. Suočavaju se sa ekstremnim siromaštvom i socijalnom isključenošću te im je potrebna zaštita odnosno materijalna pomoć i stručna podrška. Samo stanje beskućništva produbljuje socijalnu isključenost, ekonomsku

deprivaciju te intenzivira zdravstvene probleme (Gjeri Robić, 2017.). Osiguravanje krova nad glavom i materijalna pomoć za koju se ponekad smatra da je najpotrebnija, pored toga nikako se ne može zanemariti važnost nematerijalne pomoći i podrške kojom se nastoji beskućnike ponovno uključiti u zajednicu.

3. Definiranje beskućništva

Koliko je kompleksan pojam i problem beskućništva govori sama činjenica da je usko vezan uz siromaštvo i socijalnu isključenost, koncepte koji su također kompleksni. Uz to dodatno otežava stvar što se u literaturi može naći više definicija koje klasificiraju status beskućnika. Jedna od definicija se može vrlo lako povezati sa siromaštvom. Ujedinjeni narodi koriste u definiranju dvije vrste beskućništva upravo kao i kod definiranja siromaštva, apsolutno i relativno beskućništvo. Apsolutno beskućništvo označava da osobe nemaju fizički zaklon odnosno „krov nad glavom“ pa spavaju na mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje kao što su napuštene zgrade ili pak pod „otvorenim nebom.“ U relativnom beskućništvu žive osobe koje imaju fizički zaklon, ali nemaju osigurane osnovne uvjete stanovanja poput pristupa pitkoj vodi i sanitarnom čvoru, zaštitu od elementarnih nepogoda, osobna sigurnost ili pravo vlasništva (Družić Ljubotina, 2012.).

Jedna od važnijih definicija je zasigurno i definicija organizacije FEANTSA (Europska federacija nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima). FEANTSA je razvila Europsku tipologiju beskućništva i stambene isključenosti (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion - ETHOS) s ciljem da se beskućništvo jednako razumije na međunarodnoj razini. ETHOS status beskućnika je podijelio na 4 razine: 1) osobe bez ikakvog smještaja ili skloništa primjerice borave na javnom ili otvorenom prostoru te u prenoćistima; 2) osobe koje imaju gdje prenoćiti, ali su privremeno u institucijama ili prihvatilištima odnosno privremeni smještaj te prijelazni potpomognuti smještaj; 3) osobe koje žive u nesigurnim uvjetima stanovanja primjerice osobe koje žive pod prijetnjom nasilja, prijetnjom deložacije, privremeno kod rodbine, podstanari bez ugovora o najmu i slično; 4) osobe koje žive u neadekvatnim uvjetima stanovanja kao što su ekstremno prenapučeni smještaj ili život u privremenim nekonvencionalnim

nastambama (Družić Ljubotina, 2012.). Navedena definicija ETHOS-a koristi se za različite stručne rasprave, za svrhe politike, istraživanja, praćenja stanja beskućništva na međunarodnoj razini na području Europe.

U Hrvatskoj je, kao što je uvodno spomenuto, status beskućnika definiran tek 2011. godine (Zakono o socijalnoj skrbi, NN, 124/11). Prema novom Zakonu o socijalnoj skrbi „beskućnik je osoba koja nema mjesto stanovanja niti sredstva kojima bi mogla podmiriti troškove stanovanja, a smještena je ili koristi uslugu organiziranog stanovanja u prihvatilištu ili prenoćištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/2022., čl. 15, st. 14).

Beskućništvo se sve više nastoji razumjeti kao „rezultat kompleksne interakcije između nepovoljnih strukturalnih i individualnih događaja“ (Busch - Geertsema i sur., 2010. prema Gjeri Robić, 2017: 221). Beskućništvo se različito definira i to ponekad može predstavljati problem. Pogledamo li ranije navedene definicije možemo zaključiti da je u hrvatskom zakonodavstvu pojam beskućništva najuže određen. Zakon u socijalnoj skrbi ne obuhvaća sve osobe u statusu beskućnika odnosno osobe koje žive u riziku od beskućništva kao primjerice žene koje su smještene u sigurne kuće radi nasilja u obitelji ili osobe koje žive bez pitke vode i sanitarnog čvora. Takvo definiranje bez uključivanja osoba koje žive u riziku od beskućništva utječe i na utvrđivanje manjeg broja beskućnika nego što uistinu jest. Nadalje, dovodi do ograničenog razumijevanja problema stanovanja i stambene isključenosti te na kraju i do slabijeg djelovanja u području prevencije i borbe protiv beskućništva (Gjeri Robić, 2017.). U današnje vrijeme sve se više nastoji u definiranje beskućništva uključiti i tzv. skriveno beskućništvo koje obuhvaća ljude u beskućništvu, a koji nisu vidljivi sustavima ili ih sustav kao takve ne prepoznaje zbog načina na koje je beskućništvo definirano. Ljudi koji žive u nesigurnim i neodgovarajućim stambenim uvjetima su zapravo najrasprostranjenija kategorija ljudi vezana za problem beskućništva (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Uz sve ove definicije potrebno je shvatiti da beskućništvo nije vezao samo za stanovanje, nego se radi i o osobnom, društvenom, kulturnom i gospodarskom problemu s političkim implikacijama, a to uvelike ovisi i o tome kako je definirano (Šikić Mićanović, 2012.).

3. 1. Beskućništvo u svijetu i Hrvatskoj

Problem beskućništva ne poznaje granice te pogađa sve zemlje diljem svijeta. Kako se različite države bore protiv beskućništva ovisi o stupnju razvijenosti države te senzibiliziranost društva što će utjecati na spremnost za rješavanje ovog često nevidljivog problema u društvu. Ujedinjeni narodi su 2005. godine na globalnoj razini pokušali istraživanjem utvrditi koliko osoba živi u beskućništvu diljem svijeta, a došli su do brojke od 100 milijuna ljudi (Homeless world cup foundation, 2022.) Procjenjuje se da čak 1,6 milijardi u svijetu nema odgovarajući smještaj (Habitat 2015. prema Homeless world cup foundation, 2022.). Nije moguće stvoriti točnu globalnu sliku o beskućništvu. To je veliki izazov zbog različitih definicija od države do države koje se koriste. Samim time popis stanovništva je najopsežnije istraživanje koje se provodi na temelju kućanstava te se podaci prikupljaju i u prihvatilištima i skloništima, ali ne obuhvaćaju one skrivene beskućnike koji borave primjerice u napuštenim objektima. U Južnoj Africi su tako glavni uzroci beskućništva nedostatak stanova, nezaposlenost od 28% i urbanizacija (CIA 2017. prema Homeless world cup foundation, 2022.), a 2015. godine 200 000 živjelo je u beskućništvu (DW 2019. prema Homeless world cup foundation, 2022.). U Australiji je u kolovozu 2016. bilo 116 427 osoba koje su se suočavale s beskućništvom. To je porast od 13,7% u odnosu na 2011., a najveći porast se bilježi u dobnoj skupini između 25 i 34 godine (Homelessness Australia, 2017. prema Homeless world cup foundation, 2022.). U Indiji se procjenjuje da je broj beskućnika 2 do 3 milijuna.¹, 2017. godine vlasti su srušile 53 700 domova deložirajući 260 000 ljudi koji su živjeli u siromašnim četvrtima zbog projekata „uljepšavanja grada“ (Homeless world cup foundation, 2022.). Službeni podaci japanske vlade navode da je broj beskućnika u Japanu 4 977, ali neprofitne organizacije navode da bi stvarni broj mogao biti dvostruko ili trostruko veći (Japan Times, 2018. prema Homeless world cup foundation, 2022.). Procjenjuje da bez krova nad glavom živi oko 2 milijuna Amerikanaca, dok je u Europi oko 2,7 milijuna beskućnika u ukupnom broju siromašnih. U SAD-u se procjenjuje kako 842 000 ljudi ima iskustvo beskućništva

¹ Hrvatska mreža za beskućnike, preuzeto s: <https://beskucnici.info/beskucnistvo-u-svijetu/> dana 26. 4. 2022.

bar jednu noć.² U Meksiku oko 16 milijuna ljudi živi u neadekvatnom stanu s zemljanim podovima, limenim krovovima i blatnim zidovima (Habitat, 2019., prema Homeless world cup foundation, 2022.). U Engleskoj je prisutan trend porasta beskućništva. Velika Britanija navodi da nacionalni podatak o broju beskućnika ne postoji i nije ga moguće odrediti zbog korištenja različitih definicija beskućništva.³ U rujnu 2013. godine u Bugarskoj je bilo 1 370 registriranih beskućnika pri čemu je stvarni broj vjerojatno puno veći. Najugroženije osobe kojima prijeti beskućništvo su izbjeglice, romska manjina, stariji ljudi i mladi izvan udomiteljskih domova (Projekt Borgen, 2019., prema Homeless world cup foundation, 2022.). U Njemačkoj prema istraživanjima iz 2004. godine 272 000 je bilo bez krova nad glavom ili je živjelo u neadekvatnim uvjetima stanovanja, Poljska procjenjuje da svake godine oko 33 434 ljudi boravi u prenoćištima, privremenom smještaju ili u hostelima za beskućnike. Podatci iz svijeta govore kako svaki dan umire 50 000 ljudi, uglavnom djece i žena zbog života u siromašnim skloništima, onečišćene vode i neadekvatnih sanitarnih uvjeta i najmanje 600 milijuna ljudi živi u u prihvatilištima koji su životno i zdravstveno ugrožavajući. Prema procjenama 1,3 milijarde ljudi u svijetu živi u siromaštvu, od toga su 70 posto žene i djevojčice. Procjena je i da ima 23 milijuna izbjeglica.⁴ Kako se radi o procjenama brojke su u stvarnosti vjerojatno više, a i zabrinjavajuće. Raspolaganje podacima o brojčanom stanju beskućnika od iznimne je važnosti za kreiranje mjera i politika skrbi za beskućnike (Gjeri Robić, 2017.).

U Hrvatskoj se ne zna točan broj beskućnika te se često naglašava da je taj broj nije osobito velik. Beskućništvo se smatra relativno novom pojavom u Hrvatskoj, stoga je u velikoj mjeri zanemareno od strane kreatora politika te ne postoje jasne vizije i modeli rada s ovom skupinom ljudi (Šikić Mićanović, 2012.). Takva situacija je i u ostalim postsocijalističkim zemljama, ne samo u Hrvatskoj. Beskućništvo se promatra kao novija pojava u tranzicijskim zemljama jer su ljudi u socijalističkom razdoblju imali sigurno zaposlenje i osigurano stanovanje tijekom cijelog života. Tranzicijsko razdoblje dovodi

² Hrvatska mreža za beskućnike, preuzeto s: <https://beskucnici.info/beskucnistvo-u-svijetu/> dana 26. 4. 2022.

³ Crisis, preuzeto s: <https://www.crisis.org.uk/> dana 26. 4. 2022.

⁴ Hrvatska mreža za beskućnike, preuzeto s: <https://beskucnici.info/beskucnistvo-u-svijetu/> dana 26. 4. 2022.

do tržišne nesigurnosti, privatizacije stambenog fonda i propadanja poduzeća za koja su se ljudi nadali da će radeći dočekati mirovinu (Aguado Asenjo i sur., 2006. prema Gjeri Robić, 2017.). Različite društvene, političke i gospodarske okolnosti početkom devedesetih godina u kojima se Hrvatska našla dovele su do pada životnog standarda i osiromašenja velikog broja građana te samim time dolazi do povećanja broja beskućnika. Jedan od problema u Hrvatskoj je što ne postoji evidencija beskućnika, a to otežava i činjenica da mnogi beskućnici nemaju regulirano prebivalište ili boravište. Problem predstavlja i definicija beskućnika iz Zakona o socijalnoj skrbi koja ne uključuje osobe koje žive u relativnom beskućništvu. Zadnjim popisom stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine evidentirano je 215 beskućnika (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.), a te iste godine Ministarstvo socijalne politike i mladih je utvrdilo brojku od 375 beskućnika pri čemu su podatci prikupljeni prema broju beskućnika smještenih u prihvatilištima i prenoćištima za beskućnike. Uglavnom se radi o osobama muškog spola, većinom samaca, između 40 i 59 godina (Gjeri Robić, 2017.), dok istraživanje Družić Ljubotina i sur. (2016.) pokazuje da je prosječna dob beskućnika 51 godina. Danas prema procjenama Hrvatske mreže za beskućnike⁵ u Hrvatskoj živi više od 2 000 apsolutnih beskućnika i oko 8 000 ljudi koji žive u relativnom beskućništvu, a za usporedbu 14 prihvatilišta i prenoćišta nudi 450 smještajnih mjesta. Na problem određivanja broja beskućnika pažnju skreće uglavnom neprofitni sektor koji najaktivnije djeluje u području skrbi za beskućnike.

4. Uzroci beskućništva

Poznavanje problema koji vode u beskućništvo doprinosi boljem razumijevanju problema te usredotočenost na bolje planiranje i provođenje mjera i usluga koje odgovaraju stvarnim potrebama korisnika (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Beskućništvo je rezultat kompleksne interakcije između nepovoljnih strukturalnih i individualnih događaja (Busch - Geertsema i sur., 2010. prema Gjeri Robić, 2017: 221), a svatko je različit i poseban na svoj način te postoje osobe koje će se teže suočavati s određenim

⁵ <https://beskucnici.info/>

životnim situacijama. Osobe koje su ranjivije i kod kojih postoje neki rizični individualni čimbenici poput spola, dobi, invaliditeta, bolesti, intelektualnih teškoća i slično će se teže uhvatiti u koštac s promjenjivim društvenim okolnostima kao što su ekonomska kriza, nezaposlenost ili financijska nestabilnost. Različita svjetska istraživanja kao najčešće uzroke beskućništva navode: dugotrajno siromaštvo, dugotrajnu nezaposlenost, samohrano roditeljstvo, nizak stupanj obrazovanja, ovisnost (alkohol, droga, kockanje), narušeno mentalno zdravlje, narušeno tjelesno zdravlje, slaba socijalna mreža, izdržavanje zatvorske kazne te gubitak mjesta za stanovanje (Družić Ljubotina, 2012.). Svi ti uzroci i rizici svrstani su u 4 skupine čimbenika koji povećavaju vjerojatnost ulaska u beskućništvo: 1. strukturalni, 2. institucionalni, 3. međuljudski odnosi te 4. individualna obilježja (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Uzroci beskućništva u Hrvatskoj se ne razlikuju od navedenih uzroka iz svjetskih istraživanja. Prvo kvalitativno istraživanje koje se bavilo uzrocima beskućništva u Hrvatskoj je provela Lynette Šikić-Mićanović 2009. godine. Istraživanje je obuhvatilo 85 beskućnika u 7 gradova diljem Hrvatske: Zagreb, Zadar, Rijeka, Split, Karlovac, Osijek i Varaždin (Družić Ljubotina, kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Istraživanjem se došlo do zaključka da ne postoji samo jedan uzrok koji dovodi do beskućništva. Uzroci su različiti i raznovrsni, a putevi koji vode u beskućništvo, a identificirani su istraživanjem su: nasilje i trauma u djetinjstvu (disfunkcionalne obitelji, djetinjstvo u institucijama), nezaposlenost, financijski problemi i dugovi, loše zdravstveno stanje, prisilno izgnanstvo, raspad obitelji nakon razvoda, gubitak doma, uključujući progonstvo zbog rata, smrt bračnog druga, zatvor te životni izbor. Navedeni su i otežavajući faktori kao što su neodgovarajuća socijalna usluga, nezaposlenost (nedostatak financijskih sredstava), osobna inertnost te nedostatak podrške od strane obitelji i prijatelja (Šikić Mićanović, 2012.). Stoga, može se zaključiti da nije sve „crno ili bijelo,“ do beskućništva ne vodi samo jedan put odnosno samo jedan rizični čimbenik. Beskućništvo se događa uslijed interakcije različitih individualnih i strukturalnih čimbenika.

Navedeno i sva ostala istraživanja koja su provedena u Hrvatskoj, a bave se temom uzroka beskućništva provedena su iz perspektive beskućnika. Istraživanja se bave profilima

beskućnika, brojem beskućnika te uzrocima koji su ih doveli do te situacije. Beskućništvo je kompleksan pojam te ga je potrebno sagledati iz više perspektiva stoga ovaj rad polazi od pitanja: „Kakve stavove javnost ima o uzrocima beskućništva?“ Važno je beskućništvo i uzroke beskućništva sagledati i iz perspektive javnosti. Ispitivanje stava javnosti o beskućnicima ima veliku ulogu u jasnijem shvaćanju ovog specifičnog problema jer stav javnosti o beskućnicima također utječe na izradu javnih politika i odnos države prema beskućnicima. Ako javnost ne vidi beskućništvo kao problem te ne smatra da se država mora pobrinuti za socijalno isključene, neće se ni zauzeti za rješavanje problema. Odnosno, građani se neće organizirati u udruge koje se bave beskućništvom i neće postojati grupa za pritisak koje utječu na donošenje zakona i politika za reguliranje ovog društvenog problema (Latinac, 2017.).

4. 1. Strukturalni uzroci beskućništva

Globalizacija kao jedan od suvremenih procesa oblikuje sadašnjicu ljudi (Grgurić, 2004.) koja uključuje brz tehnološki i tehnički napredak, nova iskušenja i izazove. Mnogi tako pod pritiskom današnjice se ne mogu suočavati s brzim promjenama te nejednakost sve više raste. Bogatstvo u svijetu nejednako je raspodijeljeno još od davnina, ali svakim danom to postaje sve više izraženije te sve više skupina ljudi je gurnuto na same margine društva. Pod strukturalne uzroke beskućništva spadaju ekonomski procesi odnosno siromaštvo, nezaposlenost, stambena politika, socijalna i zdravstvena skrb (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

Sociolozi prilikom objašnjavanja uzroka siromaštva posebno ističu značaj nejednakosti. Kaže se da je bogatstvo i vlasništvo nejednako distribuirano. Jedni izvlače velike koristi iz ekonomskog prosperiteta, a drugi vrlo male ili nikakve (Cini, Drvenkar i Marić, 2011.). Bogati postaju bogatiji, odnosno imaju puno veće šanse da svoje bogatstvo pretvore u još veće bogatstvo putem kapitalnih dobitaka (Šućur, 2001. prema Cini, Drvenkar i Marić, 2011.). Siromaštvo se očituje na različite načine: nedostatak dohotka i sredstava potrebnih da se osigura održiva egzistencija, glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnosti ili ograničena dostupnost obrazovanja, povećana smrtnost, beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija (Musa, 2019.).

Siromaštvo i beskućništvo su neraskidivo vezani. Troškovi života su visoki, a među tim troškovima stanovanje je često najskuplje pogotovo ako se radi o podstanarstvu. U Hrvatskoj 2021. godine stopa rizika od siromaštva prema Državnom zavodu za statistiku je iznosila 18,3%. Europske države koje imaju najvišu stopu rizika od siromaštva su: Rumunjska 23,4%, Španjolska 21,0% i Bugarska 23,8% (Eurostat – Income and living condition, 24. rujna 2021 prema Državni zavod za statistiku, 2022.). Dugotrajno siromaštvo, nemogućnost zapošljavanja, opadajuća vrijednost i dostupnost javne pomoći ili jednostavno ne nalaženje izlaza iz začaranog kruga siromaštva dovodi do krajnjeg socijalnog problema, a to je upravo beskućništvo.⁶

Nezaposlenost kao jedan od uzroka beskućništva dovodi do toga da beskućništvo traje duže te se čak i povećava. Stabilno radno mjesto predstavlja jedno od rješenja za osiguranje stambene situacije (Mulroy i Lauber, 2004. prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Nezaposlenost uključuje i stagniranje ili pad prihoda te manje sigurne poslove koji ne donose puno koristi prilikom izlaska iz beskućništva (National Coalition of the Homeless, 2007.). Prepreke koje onemogućavaju zapošljavanje beskućnicima su različite, a najčešće su: nedostatak vještina, niska razina obrazovanja, invaliditet te zdravstveni problemi. U Hrvatskoj istraživanje iz 2016. godine gdje su sudjelovali beskućnici smješteni u prenoćišta i prihvatilišta je pokazalo da je 69,2% sudionika nezaposleno, a kao najčešći razlog nesposobnosti za rad su naveli bolest. Zabrinjavajući je podatak da je 73% beskućnika je nezaposleno unazad 10 godina, a 27% je nezaposleno dulje vrijeme, navedeni podatci potvrđuju da život u beskućništvu sa sobom nosi i rizik od dugotrajne nezaposlenosti (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Shlay i Rio navode da se nezaposlenost smatra jednim od najvažnijih uzroka beskućništva (1992. prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Dosadašnje spoznaje ukazuju na to da beskućnici iskazuju želju za radom, ali suočeni s velikim brojem prepreka, zaposlenje ostaje samo želja (Shaheen i Rio, 2007. prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Prema podacima Eurostata u

⁶ National Coalition for the Homeless, preuzeto s: <https://nationalhomeless.org/about-homelessness/> 13. 6. 2022.

svibnju 2022. godine stopa nezaposlenosti je iznosila 6, 1%, a na razini europske unije taj isti mjesec također 6, 1%.⁷ UNDP (United Nations Development Programme) u svojim istraživanjima navodi da su visoka nezaposlenost i veliki broj vlasnika stanova koji ih više ne mogu održavati i plaćati režijske troškove ključni uzroci beskućništva u Hrvatskoj i u ovim članicama Europske unije (Aguado Asenjo i sur., 2006. prema Gjeri Robić, 2017.). Ključ za ublažavanje problema siromaštva i put za izlaz iz beskućništva je pokretanje gospodarstva i smanjenje stope nezaposlenosti, ali i ulaganje u mjere socijalne politike prema ovoj ranjivoj skupini. Kod nezaposlenosti važna su i individualna obilježja osoba u statusu beskućništva te tom problemu potrebno pristupiti s više razina od osposobljavanja do zdravstvenih problema osoba koje žive u beskućništvu.

Stanovanje je jedno od temeljnih ljudskih prava te je sadržano u konvencijama i dokumentima o ljudskim i socijalnim pravima. Razlog tome je što je stambeni prostor jedna od temeljnih ljudskih potreba, služi kao sklonište za zaštitu fizičke sigurnosti te predstavlja i onu vrijednost doma i toplinu koja se ne može opisati riječima (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Beskućništvo i nedostatak stalnog stanovanja su neraskidivo vezani (Buckland i sur., 2001.). Uzimajući u obzir sve uzroke koji dovode do beskućništva, ona zadnja „kap koja prelje čašu“ je strukturalna prepreka stanovanja odnosno nedostupnost povoljnog ili odgovarajućeg stanovanja, loša kvaliteta stanovanja, prenapučeno stanovanje ili deložacije (FEANTSA, 2008. prema Gjeri Robić, 2017.). Zabrinjavajuća je činjenica da hrvatsko zakonodavstvo ne uređuje prava na stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih skupina ljudi, niti je pravo na stanovanje izričito navedeno u Ustavu Republike Hrvatske. Po pitanju stambenog zbrinjavanja beskućnici imaju pravo na privremeni smještaj u prihvatilištu ili prenoćištu za beskućnike temeljem uputnice centra za socijalnu skrb.⁸ Smještaj u prihvatilišta i prenoćišta je osnovni oblik pomoći beskućnicima u Hrvatskoj, a već ranije u radu je navedena velika razlika između broja beskućnika i kapaciteta smještaja za beskućnike. Koliko je važno uspostaviti stambenu politiku u Hrvatskoj govori podatak da je većina sudionika točnije

⁷ Eurostat, preuzeto s: <https://ec.europa.eu/eurostat> 13. 6. 2022.

⁸ Hrvatska mreža za beskućnike, preuzeto s: <https://beskucnici.info/> dana 03. 5. 2022.

39, 8% u istraživanju prije statusa beskućnika živjelo u podstanarstvu kao jednom od nesigurnijih oblika stanovanja. Također, većina sudionika (45,8%) smatra da je odgovornost za stanovanje građana u jednakoj mjeri stvar svakog građanina i njegove obitelji, ali i države, grada ili općine u kojoj živi (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Podaci s kraja 2021. godine otkrivaju da su uzroci beskućništva u Hrvatskoj bili: deložacija za 23 beskućnika, nedostatak novca za podmirenje troškova stanovanja za 361 osobu, neriješeni imovinsko-pravni odnosi za 41 osobu te neriješeno pitanje stanovanja nakon izlaska iz ustanove je odvelo 79 osoba u beskućništvo.⁹

Beskućnici strukturalne uzroke najčešće navode kao uzrok vlastitog beskućništva. Na prvom mjestu je gubitak posla te uz to vezana dugotrajna nezaposlenost, nedovoljna pomoć i podrška od društva u životno nepovoljnim situacijama i financijski problemi. Nakon toga slijedi narušeno tjelesno zdravlje te narušeni obiteljski odnosi i nedovoljna podrška obitelji u kriznim životnim situacijama kao uzrok beskućništva (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

4. 2. Institucionalni uzroci

Činjenica da u Hrvatskoj ne postoji nacionalna strategija za prevenciju i borbu protiv beskućništva, odaje da se ovom području ne pridaje potrebna pažnja. U pojedinim velikim gradovima i središtima županija ne postoje nikakve usluge i programi namijenjeni za beskućnike iako je to zakonska obaveza županija. Brigu o beskućnicima su u Hrvatskoj preuzele udruge odnosno organizacije civilnog društva. Rad neprofitnih organizacija je vidljiv i cijenjen, one su najbliže beskućnicima te one najbolje razumiju stanje s problemom beskućništva (Alowaimer, 2018.). Nešto više riječi o radu neprofitnih organizacija s beskućnicima će biti u sljedećem poglavlju rada. Nadalje, problem koji je pratio ovo područje u hrvatskom zakonodavstvu je to što beskućnici koji su korisnici prihvatilišta nisu imali pravo na zajamčenu minimalnu naknadu. Novim Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2022. godine (NN/18/22, 46/22) beskućniku koji je korisnik prihvatilišta ili organiziranog smještaja priznaje se pravo na zajamčenu minimalnu

⁹ Odgovorno.hr, preuzeto s <https://odgovorno.hr/nasi-sugradani-bez-krova-nad-glavom-kako-se-postaje-beskucnikom-u-hrvatskoj-koliko-je-beskucnika-u-hrvatskoj-a-koliko-u-svijetu/> dana 13. 5. 2022.

naknadu u visini od 50% iznosa zajamčene minimalne naknade. Zajamčena minimalna naknada predstavlja osnovnu novčanu naknadu za osobe koje žive u uvjetima siromaštva, a beskućnici su najranjivija skupina ljudi koja živi u siromaštvu. U prihvatilištima podmirene osnovne životne potrebe korisnika smještaja, a uključuju cjelodnevni smještaj, tri obroka i stručnu podršku. Zajamčene minimalne naknade je potrebna za zadovoljavanje drugih potreba poput odjeće, obuće, lijekova ili nekih sitnica i želja koje nas svakodnevno usređuju poput obične kave. Postavlja se pitanje da li je iznos od 500 kuna mjesečno dovoljan za zadovoljavanje potreba. Ukratko, institucionalni uzroci koji vode u beskućništvo su: nedostatak odgovarajućih usluga, nedostatak koordinacije, neadekvatni mehanizmi raspodjele socijalnih pomoći, administrativne barijere, život u instituciji, zatvor i slično (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

4. 3. Uzroci vezani uz međuljudske odnose

Poznato je da su obiteljski i međuljudski odnosi jedni od najkrhkijih aspekata života beskućnika. Postoje različiti uzroci beskućništva koji su usko vezani na međuljudske odnose, kao što su primjerice: obiteljski status, zlostavljajući roditelj/partner, razvod braka, raskidanje odnosa s bliskim osobama, smrt partnera, odvajanje od obitelji (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazuju da je većina beskućnika razvedeno ili nisu uopće sklapali brak te su razvedene osobe prosječno bile u braku 24 godine. Uz to više od polovice beskućnika ima djecu. Istraživanje provedeno u Grčkoj pokazuje da 2/3 beskućnika koji imaju djecu održavaju kontakt s njima (KLIMAKA, 2006., prema Družić Ljubotina i sur.2016.). Djeca beskućnika su većinom odrasli ljudi koji su izgradili svoj život, često u inozemstvu ili žive sa drugim roditeljem, najčešće majkom (Družić Ljubotina i sur 2016.). Razvod je jedan od uzroka koji mogu doprinijeti beskućništvu. Ponekad se događa da razvodom dolazi do prepuštanja stana/kuće djeci i bivšoj/em partnerici/eru te je i to jedan od čestih uzroka koji pridonose „padu“ u beskućništvo. Vrlo često, obitelji beskućnika su se i ranije suočavale sa siromaštvom, financijskom nesigurnošću i ekonomskim stresom (Družić

Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Jedna od najranjivijih skupina su žene koje bježe od zlostavljanja te samohrane obitelji u kojima su majke te koje skrbe o djeci. Nasilje u obitelji čest čimbenik kod beskućništva žena i žena s djecom. Kako bi se prevenirao rizik od beskućništva potrebno je osigurati podršku osobama koje se suočavaju s nasiljem, osigurati dobru mrežu sigurnih kuća te nastaviti pružati potporu nakon izlaska iz sigurnih kuća (Buckland i sur., 2001.). Usamljenost je osjećaj koji često prati život beskućnika upravo zato jer su beskućnici osobe koje su odbačene od strane obitelji, rodbine i okoline. Osjećaj usamljenosti dovodi do štetnih učinaka na duhovno, fizičko i emocionalno zdravlje. Usamljenost se povezuje i s bolestima poput anksioznosti, depresije, alkoholizma i psihosomatskih bolesti. Sve to na kraju dovodi do socijalne isključenosti beskućnika. Problem usamljenosti se može riješiti kroz jačanje neformalne podrške, rad na jačanju veza između članova obitelji i rodbine, rad udruga s beskućnicima te senzibiliziranje javnosti o ovom problemu (Aloweimer, 2018.). Do beskućništva dovodi splet uzroka, ali ključni odnosno presudan uzrok koji prevagne u „padanje u beskućništvo“ vezan je uz narušene međuljudske odnose i nedostatak podrške od okoline.

4. 4. Individualni uzroci

U individualne uzroke beskućništva ubrajaju se ozbiljne osobne poteškoće koje imaju mnogi beskućnici te su često uzrok njihovog beskućništva (Buckland i sur., 2001.). U ovu skupinu uzroka mogu se ubrojiti: zdravstveni status, manjak sposobnosti, nedostatak želje za radom, odabrani stil života, obrazovni status te ovisnosti o alkoholu, drogama i kocki (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

Krenemo li od zdravstvenog statusa pojedini autori smatraju da teškoće mentalnog zdravlja mogu produžiti trajanje beskućništva, ali i da život u beskućništvu pridonosi pojavi značajnih teškoća mentalnog zdravlja (Buckland i sur., 2001.). Zanimljivo je to da istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da su beskućnici relativno zadovoljni svojim psihičkim zdravljem, iako četvrtina njih navodi da ima ozbiljne teškoće mentalnog zdravlja (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Poznato je da se beskućnici suočavaju s različitim kombiniranim zdravstvenim teškoćama, od mentalnog zdravlja preko respiratornih poteškoća i poremećaja spavanja pa sve do dentalnog zdravlja (Crawley i

sur., 2013 prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Poteškoće u pristupu zdravstvenoj skrbi produbljuju loše zdravstveno stanje beskućnika. Uz to tu je i prisutan i problem neadekvatne prehrane koja utječe na zdravlje. Beskućnici nisu u mogućnosti birati što će jesti, ponekad je „brza hran“a dostupnija i jeftinija, a nerijetko ostaju i gladni (Alowaimer, 2018.). Također, jedan od razloga lošeg zdravlja beskućnika je i nedostatak svijesti o vlastitom zdravstvenom stanju. Loše zdravstveno stanje dovodi do slabe zapošljivosti beskućnika. Podatci iz istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da 84% beskućnika zdravstveno osigurano. Trećina beskućnika je bolovala od kronične fizičke bolesti, a četvrtina je imala, kao što je ranije navedeno, ozbiljnijih psihičkih teškoća (Družić, Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

Ovisnost je često put koji vodi u beskućništvo, ali često i problem koji proizlazi iz beskućništvam, kao i kad je riječ o psihičkim teškoćama. Beskućnici su osobe suočene sa siromaštvom, glađu, stigmom, osjećajem usamljenosti te su bačeni na sam rub društva, a suočeni s takvom situacijom traže nešto što će im pomoći da „zaborave“ na probleme te posežu za sredstvima ovisnosti. Neke studije, uglavnom američke, utvrdile su da je upotreba droga rasprostranjenija među beskućnicima nego kod drugih skupina ljudi. Prema statistici iz grada Bostona dolazi do podataka da u gradu 91% beskućnika konzumira alkohol, a 88% koristi različite vrste droga. Zaključuje se da postoji uska veza između uporabe droge ili alkohola i beskućništva te da su beskućnici najugroženija skupina ljudi u društvu koji su u riziku od ovisnosti (Alowaimer, 2001.). Promatrano s druge strane, ovisnici su ljudi koji mogu lako doći do situacije da ostanu bez „krova nad glavom“, odnosno da postanu beskućnici. Ovisnost i želja za drogom mogu postati toliko snažne da mogu dovesti do gubitka brojnih materijalnih vrijednosti koje osoba posjeduje, kao što je primjerice kuća ili stan. Obiteljske veze se često raskidaju zbog problema ovisnosti člana obitelji koji ponekad ostaje prepušten sebi i ostaje bez podrške. Također, osobe ovisne o drogama ili alkoholu dolaze u stanje da ne mogu obavljati svoj posao te samim time teže pronalaze posao (Alowaimer, 2001.). Sve češći uzrok beskućništva je i ovisnost o kocki o čemu je relativno malo istraživanja, no praksa pokazuje da je i ova vrsta ovisnosti vrlo prisutna.

U individualne uzroke beskućništva može se ubrojiti i obrazovni aspekt. Smatra se da je obrazovanje ključ osiguranja dostojanstvenog života. Osobe koje žive u siromaštvu ili u riziku od beskućništva, posebice djeca, teško će steći potrebna znanja i vještine koje traži tržište rada (Alowaimer, 2018.). Svjetska istraživanja pokazuju da većina beskućnika nije završila srednju školu, a mnogi su i nepismeni (Tolomiczenko i Goering, 1998., prema Buckland i sur., 2001.). Kad je riječ o Hrvatskoj beskućnici su u najvećoj mjeri završili srednje strukovno obrazovanje iz područja industrijske ili obrtničke djelatnosti (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Obrazovanje je bitno za svakog pojedinca i to pokazuju rezultati svjetskih istraživanja gdje je evidentno da beskućnici s visokim stupnjem obrazovanja i ekvivalentnom diplomom imaju puno veću stopu zapošljavanja (27%) od osoba s nižim stupnjem obrazovanja (12%) (Nunez i Fox, 1999., prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Potrebno je i uskladiti obrazovni sustav s tržištem rada radi sprječavanja situacije u kojoj se za određena zanimanja ne može naći slobodno radno mjesto. Problem je i u tome da se javlja nedostatak programa namijenjenih za same beskućnike, a tu spada i prijevoz do obrazovnih ustanova jer su beskućnici smješteni većinom na rubove grada (Alowaimer, 2001.).

5. Socijalna politika i beskućništvo

Republika Hrvatska je prema Ustavu Republike Hrvatske (čl. 1.) socijalna država. U članku 62. Ustava Republike Hrvatske se navodi da: “Država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima promiče ostvarivanje prava na dostojan život“ (Ustav Republike Hrvatske, čl. 62.). Dakle, prema Ustavu država bi trebala osigurati uvjete za ostvarenje prava na dostojanstven život svih građana, što se odnosi i na beskućnike. Kao što smo ranije naveli, hrvatsko zakonodavstvo je tek 2011. godine uvelo beskućnike kao kategoriju korisnika u sustavu socijalne skrbi, a novim Zakonom o socijalnoj skrbi 2021. godine definiranje beskućnika ostaje uglavnom isto. Zakonska definicija nailazi na kritike jer se takvo definiranje svodi samo na nedostatnost sredstava za potrebe stanovanja (Latinac, 2017.). Beskućništvo je mnogo više od pukog nedostajanja krova nad glavom. Beskućništvo uključuje više različitih

dimenzija, a to su: psihološka, emotivna, teritorijalna, ontološka (otuđenost) i nedostatak nada i svrhe (Somerville, 2013., prema Latinac, 2017.). Država je sklonija koristiti uske definicije beskućništva kojima se nastoji minimalizirati broj beskućnika, uključuju samo one beskućnike koji su prepoznatljivi i vidljivi javnosti (Amore, Baker i Howden-Chapman, 2011.). U Hrvatskoj ne postoji utvrđen način prikupljanja podataka o broju beskućnika, s obzirom na usko definiranje beskućnika broj je znatno manji od stvarne situacije. Međutim, problemom beskućništva u Hrvatskoj u najvećoj mjeri se bave jedinice lokalne samouprave, vjerske zajednice i neprofitne organizacije. Gledajući situaciju s nevladinih organizacija, oni se koriste širim definicijama koje maksimiziraju broj osoba koje se mogu identificirati kao beskućnici. Dakle, uključuju one koji su u riziku da postanu beskućnici te one koji su već sad beskućnici (Amor, Baker i Howden-Chapman, 2011.). Neprofitni sektor je napravio velike pomake u Hrvatskoj u području beskućništva, ali i dalje ima prostora za napredak. Prvi korak ka pomaku bio bi proširenje zakonske definicije beskućnika kako bi se obuhvatile i osobe koje žive u relativnom beskućništvu te bi se tada došlo do stvarne brojke beskućnika. Ovaj rad bavi se pobliže stavom javnosti o uzrocima beskućništva ali, kakvu to ulogu igra u socijalnoj politici. Javno mnijenje može i ima utjecaj na izradu javnih politika i odnosa države neovisno o kojem se području radi. Smatra se da ispitivanje stava javnosti i osjetljivosti odnosno neosjetljivosti prema beskućnicima ima ulogu u jasnom shvaćanju ovog problema upravo zato jer stav javnosti o beskućnicima uvelike utječe na izradu javnih politika i odnos države prema beskućnicima. Dakle, ako javnost vidi beskućništvo kao problem te smatra da država treba djelovati u tom području, ona će se pobrinuti za socijalno isključene te lobirati da se problem riješi. Organizirati će se udruge koje se bave ovim problemom, formirati će se grupe za pritisak koje će utjecati na donošenje zakona kako bi se regulirao problem beskućništva. Ukoliko bi postojao negativan stav prema beskućnicima moguće je i formiranje grupa za pritisak. Postoji mogućnost formiranja restriktivnih zakona koji bi kažnjavali beskućnike radi spavanja i boravka na javnim mjestima (Latinac, 2017.). Stav javnosti igra veliku ulogu u formiranju zakona, a to dokazuje i činjenica da je Burstein došao do zaključka u svojim analizama da je javno mnijenje utjecalo na kreiranje

javnih politika u tri četvrtine promatranih slučajeva (Burstein, 2003. prema Latinac, 2017.).

5. 1. Izazovi u području rada s beskućnicima

Rad u ovom području prvenstveno prati slaba suradnja između različitih dionika, što se prije svega odnosi na međuresornu suradnju, ali i mnogi drugi izazovi. Jedan od njih je nepostojanje prave brojke beskućnika. Hrvatska ne raspolaže jedinstvenom bazom podataka o kategoriji korisnika. Situacija je nastojana riješiti od strane civilne udruge CERANO i prihvatilišta/prenoćišta koji su razvili jedinstvenu alternativnu aplikaciju i bazu podataka kako bi donekle dobili pregledan uvid u informacije o svojim korisnicima. Prikaz brojčanog stanja od iznimne je važnosti za kreiranje mjera i politika skrbi. Budući da brojkom o stanju beskućništva Hrvatska ne raspolaže, beskućnike se propustilo uvrstiti u ključne mjere što dugoročno gledano za posljedicu ima neefikasan sustav prevencije i borbe protiv beskućništva. S druge strane, niti jedna država ne može imati jasnu brojku beskućnika zbog velike tamne brojke koju čine oni koji nisu prijavljeni odnosno nemaju službeno prebivalište niti boravište. Problem beskućništva postaje sve više raširen, ali u Hrvatskoj nije na adekvatan način prepoznat od strane donositelja politika te se u skrbi za beskućnike koriste tradicionalni modeli skrbi. Ono što bi predstavljao, primjerice, inovativan model skrbi za beskućnike je primjena modela stanovanje prvo, koje podrazumijeva primarno osiguranje krova nad glavom za beskućnike odnosno primjeren smještaj, kao što je stan, a nakon toga osnaživanje i ciljani rad stručnjaka kako bi te osobe izašle iz statusa socijalno isključenih korisnika. No, upravo je u Puli u okviru njihovog prihvatilišta za beskućnike u sklopu Crvenog križa pokrenut dugo očekivan model *housing first* odnosno stanovanje prvo. Problem je i nedostatak stručnog kadra u prihvatilištima/prenoćištima i to ponajprije zbog nedostatka financijskih sredstava kojima bi se subvencionirale plaće stručnjaka. Nadalje, potrebno je ulagati u volontere jer su oni ključ rada neprofitnih organizacija, ali sam volonterski angažman utječe i na destigmatizaciju beskućnika. U kontekstu destigmatizacije nužna je i suradnja stručnjaka i svih onih koji se bave područjem beskućništva s medijima. Također, od iznimne je važnosti veća uključenost Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kako bi se donijele određene mjere za radnu aktivaciju radno sposobnih beskućnika. Pažnju je potrebno

posvetiti i mladim beskućnicima koji postaju sve vidljiviji. Do tog zaključka je došao i Centar za razvoj neprofitnog sektora – CERANEO u projektu „Evaluacija programa skrbi o beskućnicima i razvoj inovativnih modela prevencije i smanjenje rizika nastanka beskućništva“ kroz fokusne grupe gdje je sudjelovalo 50 stručnjaka koji rade u području beskućništva (Drčić i Mrdeža, 2015.).

5. 2. Primjeri dobre prakse u borbi protiv beskućništva

S obzirom na sve ranije navedene uzroke koji dovode do beskućništva, rad u ovom području trebao bi obuhvaćati više područja kao što su obrazovanje, zdravstvo, stanovanje, zapošljavanje, međuljudski odnosi i slično. Trenutno se sve više koriste dvije nove metode rada s beskućnicima, socijalno mentorstvo i stanovanje prvo pri čemu je socijalno mentorstvo kao usluga namijenjena i beskućnicima uvedena u novi Zakon o socijalnoj skrbi (NN, 18/22, 45/22.).

Stanovanje prvo je trenutno jedna od najrazvijenijih socijalnih inovacija u području borbe protiv beskućništva. Krov nad glavom, odnosno dom je jedna od najvažnijih potreba čovjeka, a osobe koje su suočene s gubitkom krova nad glavom suočavaju se i s problemom zadovoljavanja drugih potreba. Okupacija brigom oko problema stanovanja dovodi do onemogućavanja zadovoljenja potreba više razine poput kvalitetnih odnosa u obitelji, održavanja dobre socijalne mreže, održavanje samopouzdanja i samopoštovanja i slično. U relativno kratkom vremenskom periodu projekt stanovanje prvo je započeo široku primjenu u Europi i svijetu. Temelji se na uvjerenju kako je stanovanje osnovno ljudsko pravo i ključni faktor socijalne uključenosti. Inovacija se pokazala učinkovita u borbi protiv beskućništva i preporuča se njezina primjena na svim razinama, odnosno lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i europskoj.¹⁰ Model stanovanja je najprije razvijen u New Yorku kao pionirski pothvat u okviru modela „Patwas to Housing“ (Bežovan, 2013.). Model omogućuje beskućnicima samostalno stanovanje sa sigurnošću stalnog najma odmah ili što je prije moguće, a zatim stanovanje kombinirati s liječenjem ili podrškom.

¹⁰ CERANEO, preuzeto s https://ceraneo.hr/cs_cause/stanovanje-prvo-housing-first-hrvatska/ dana 11. 5. 2022.

Omogućuje stambeno zbrinjavanje prije pružanja bilo koje druge usluge. Jednom sigurno smješteni beskućnici će osjetiti život bez svakodnevnog straha gdje će spavati i živjeti te će se početi fokusirati na ostala područja života (CERANEO, 2021.). Model vodi do deinstitutionalizacije i decentralizacije pružanja usluga, normalizaciji uvjeta života i individualnoj pomoći (Bežovan, 2013.). Ovom području veliku pažnju pridaje i FEANTSA čiji članovi se bave zaštitom prava na stanovanje prvenstveno putem transnacionalnih razmjena, izravnog zagovaranja i istraživanja te imaju interdisciplinarnu europsku mrežu pravnika, udruga i akademika iz različitih zemalja koji su predani promicanju prava na stanovanje za sve. Prepoznali su stanovanje kao jedno od najvažnijih ljudskih prava te traže ostvarenje prava svake osobe da živi dostojanstveno i da ima sigurno, primjereno i pristupačno mjesto za život.¹¹ Finska se pokazala kao država koja je na najbolji mogući način iskoristila inovaciju stanovanje prvo, tako da ju je uvrstila u nacionalnu strategiju o beskućništvu.

6. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove opće populacije o beskućnicima (atribucija uzroka beskućništva i stav prema beskućnicima) te odgovornosti države te društva općenito u rješavanju i ublažavanju problema beskućništva.

Problem 1: Ispitati razliku u atribuciji odgovornosti za beskućništvo s obzirom na osnovna sociodemografska obilježja građana (spol, dob, materijalni status, obrazovni status)

Hipoteza 1: Očekuje se razlika između građana s obzirom na navedena sociodemografska obilježja na način da će žene, osobe mlađe dobi te osobe nižeg materijalnog i obrazovnog statusa iskazivati pozitivniji stav prema beskućnicima na subskali odgovornosti za beskućništvo.

Problem 2: Ispitati razliku u atribuciji odgovornosti za beskućništvo s obzirom na doticaj (kontakt) građana s beskućnicima.

¹¹ FEANTSA, preuzeto s <https://www.feantsa.org/en/themes> dana 11. 5. 2022.

Hipoteza 2: Očekuje se razlika između građana s obzirom jesu li bili u doticaju s beskućnicima. Pritom će oni koji su bili u doticaju s beskućnicima izražavati pozitivniji stav prema njima na subskali odgovornosti za beskućništvo.

7. Metoda istraživanja

7.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 580 sudionika iz opće populacije Republike Hrvatske. U uzorku prevladavaju osobe ženskog spola (68,8%). S obzirom na dob, najviše je zastupljena skupina između 18 i 30 godina (37,2%), najviše njih ima završenu srednju školu (64,7%) te najveći broj svoj materijalni status procjenjuje dobrim (46,2%) (Tablica 7.1.).

Tablica 7.1. Sociodemografski pokazatelji o sudionicima (spol, dob, obrazovanje, materijalni status; N=580)

Varijabla		N	%
Spol	muški	177	30,5%
	ženski	399	68,8%
	ne žele se izjasniti	4	0,7%
Dob	18 - 30 godina	216	37,2%
	31 - 45 godina	161	27,8%
	46 - 55 godina	130	22,4%
	56 - 65 godina	59	10,2%
	više od 65 godina	14	2,4%
Završen stupanj obrazovanja	osnovna škola	11	1,9%
	srednja škola	375	64,7%
	preddiplomski studij	87	15%
	diplomski studij	93	16%
	poslijediplomski studij	14	2,4%
Materijalni status	izrazito loše	8	1,4%
	loše	38	6,6%
	srednje	223	38,4%
	dobro	268	46,2%
	izrazito dobro	43	7,4%

7.2. Postupak istraživanja

Anketni upitnik je izrađen na Goole forms platformi te postavljen zajedno s pozivom na sudjelovanje u istraživanju u 20 grupa na društvenim mrežama povezanih s 20 županija i njihovim središtima kako bi se maksimalno obuhvatila populacija Republike Hrvatske. Poveznica za anketu objavljena je uz objašnjenje zašto se podatci prikupljaju te da je jedini preduvjet sudjelovanja dobna granica od 18 godina i nadalje. Anketa se ispunjavala dobrovoljno te su sudionici mogli odustati u bilo kojem trenutku, te je sudionicima bila zagarantirana anonimnost. Istraživanje je provedeno tijekom lipnja i srpnja 2021.

7.3. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja je na početku korišten set sociodemografskih pitanja (spol, dob, obrazovanje, materijalni status). Za mjerenje stava prema beskućnicima korištena je Skala stava prema beskućnicima (Latinac, 2017.) sadrži 21 česticu te je podijeljena na dvije subskale: *atribucije odgovornosti za beskućništvo* (u ovom radu skraćeno nazvano odgovornost za beskućništvo, 12 čestica) i *odgovornosti prema beskućnicima* (9 čestica). Viši rezultat na skali ukazuje na pozitivniji stav. Raspon odgovora je od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Cronabach alpha je u istraživanju Latinac (2017.) iznosio 0,87 na subskali atribucije odgovornosti za beskućništvo, a 0,84 za subskalu odgovornosti prema beskućnicima.

7.4. Obrada podataka

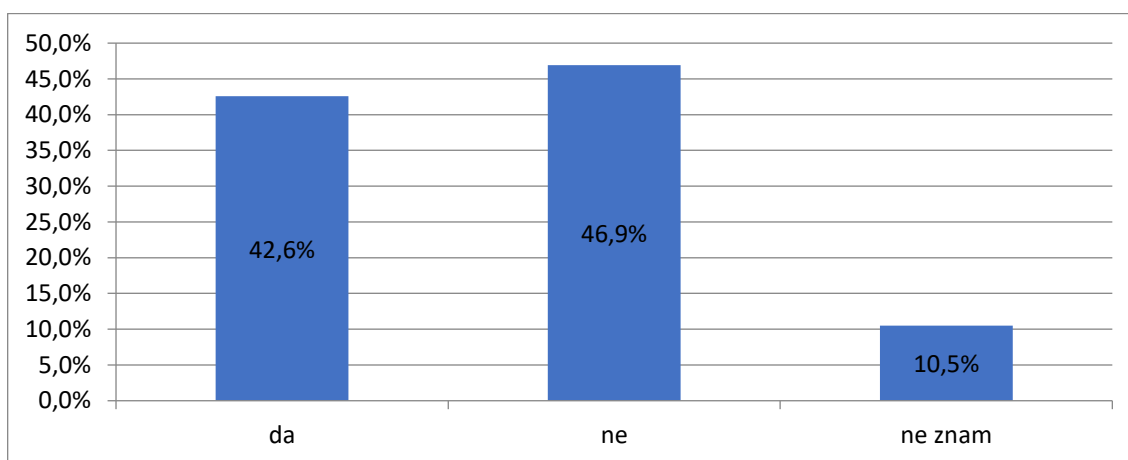
Za analizu podataka je korištena deskriptivna statistika te je za testiranje razlika korišten t-test i analiza varijance.

Za unos i obradu podataka korišten je programski paket SPSS 23.0 za Windowse.

8. Rezultati

Unutar seta sociodemografskih pitanja (koji su prikazani u prethodnom poglavlju) bilo je ponuđeno i pitanje o doticaju sudionika s osobama koje žive u beskućništvu.

Grafikon 8.1. Prikaz postotka sudionika istraživanja po tome jesu li imali doticaja s osobom koja živi u beskućništvu (N=580)

Kao što je vidljivo sa gornjeg grafikona 42,6% sudionika istraživanja je navelo da je imalo doticaja s osobom koja živi u beskućništvu.

8.1. Skala stava o beskućnicima

8.1.1. Odgovornost za beskućništvo (atribucija odgovornosti za beskućništvo)

Subskala odgovornosti za beskućništvo sastojala se od 12 tvrdnji na koje su sudionici označavali svoj stupanj slaganja od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Nakon rekodiranja negativnih čestica viši ukupni rezultat ukazuje na pozitivnije stavove. Mogući raspon rezultata kreće se od 12 do 60. U ovom istraživanju dobiveni su prosječni rezultati od 38,81 +/- 7,99, raspona rezultata od 15 do 60. Može se zaključiti da sudionici prosječno imaju stavove koji balansiraju između pozitivnih i negativnih odnosno najviše

su neutralni (niti se slažu niti se ne slažu s česticama atribucije odgovornosti za beskućništvo). Cronbach alpha koeficijent je iznosio 0,85 što je zadovoljavajuće visoko i sukladno Latinac (2017.).

Tablica 8.1.1.1. Aritmetička sredina, standardna devijacija raspon rezultata na subskali odgovornosti za beskućništvo (N=580)

	M	SD	min	max	α
<i>Odgovornost za beskućništvo</i>	38,81	7,99	15	60	0,85

Napomena: Aritmetička sredina (M), standardna devijacija (SD), raspon rezultat (min i max), Cronbach aplha koeficijent pouzdanosti (α)

Tablica 8.1.1.2. Odgovori sudionika na subskali odgovornosti za beskućništvo prikazano postotkom prema česticama (N=580)

Čestice	1	2	3	4	5
<i>1. Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.</i>	10,9%	21,6%	33,4%	23,4%	10,7%
<i>2. Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.</i>	1,7%	4,1%	13,3%	22,8%	58,1%
<i>3. Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.</i>	30%	27,8%	31,6%	7,1%	3,6%
<i>4. Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.</i>	21%	21,7%	36,4%	12,8%	8,1%
<i>5. Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.</i>	12,4%	18,3%	45%	16,2%	8,1%
<i>6. Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama</i>	24,8%	26,4%	29,7%	12,2%	6,9%
<i>7. Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.</i>	4%	8,6%	38,1%	31,2%	18,1%

8. <i>Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.</i>	12,4%	17,1%	44%	19,3%	7,2%
9. <i>Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.</i>	13,8%	19,3%	33,4%	22,2%	11,2%
10. <i>Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.</i>	6,6%	13,1%	35,9%	30,2%	14,3%
11. <i>Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.</i>	4,5%	10,2%	39,7%	28,3%	17,4%
12. <i>Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.</i>	11,9%	15,2%	40,2%	23,6%	9,1%

Napomena: 1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem

Kao što je vidljivo i iz prikaza odgovora po pojedinalnim česticama, sudionici su imali tendenciju od neutralnih do pozitivnih odgovora. U gornjoj tablici su posebno označeni postoci koji su bili najzastupljeniji s obzirom na odgovor na pojedinoj čestici. Vidljivo je da je kod većine čestica najzastupljeniji neutralan odgovor, dok je kod stava (čestice) *Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina* najveći broj sudionika odgovorio da se u potpunosti slaže (58, 1%). No, promatramo li čestice prema odgovorima na razini “uopće se ne slažem”, vidljivo je da se najveći broj sudionika (30%) najmanje slaže s tvrdnjom *Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu*.

Razlike prema sociodemografskim obilježjima sudionika (spol, dob, materijalni status, obrazovanje) na subskali odgovornosti za beskućništvo

Ovim istraživanjem se željelo istražiti postoje li spolne i dobne razlike s obzirom na subskalu odgovornosti za beskućništvo.

Tablica 8.1.1.3. Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema spolu

(N=576)

	Spol	M	SD	t-test
				-1,83

Odgovornost za beskućništvo	M	37,94	7,78
	Ž	39,26	8,06

Napomena: M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija, t-test – značajnost razlike, $p > 0,05$

Nije dobivena statistički značajna razlika u stavovima o odgovornosti o beskućništvu prema spolu.

Kad je riječ o razlikama na subskali odgovornosti za beskućništvo prema dobi, za testiranje razlika prema dobnim skupinama korištena je analiza varijance.

Tablica 8.1.1.4. Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema dobi (N=580)

	Dob	M	SD	F	df1 i df2	p
Odgovornost za beskućništvo	18 - 30 godina	38,08	7,73	3,17	4, 580	0,014*
	31 - 45 godina	39,11	7,74			
	46 - 55 godina	40,61	7,37			
	56 - 65 godina	36,76	9,62			
	više od 65 godina	38,21	10,50			

Napomena: F - F vrijednost, M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija, df1 i df2 - stupnjevi slobode, p - značajnost, * $p < 0,05$

Dobivena je statistički značajna razlika u stavovima o odgovornosti o beskućništvu između određenih dobnih skupina. Statistički značajno različite stavove o odgovornosti za

beskućništvo imaju sudionici dobi između 46 i 55 godina i sudionici dobi između 56 i 65 godina. Sudionici dobi 46-55 godina imaju statistički značajno više rezultate na subskali odgovornosti za beskućništvo od sudionika dobi 56-65 godina. Za ostale grupe nije dobivena statistički značajna razlika.

Tablica 8.1.1.5. Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema materijalnom statusu (N=580)

	Materijalni status	M	SD	F	df1 i df2	p
Odgovornost za beskućništvo	izrazito loše	41,25	10,33	1,06	4, 580	0,376
	loše	40,47	9,27			
	srednje	38,99	8,28			
	dobro	38,63	7,60			
	izrazito dobro	37,24	6,80			

Napomena: F - F vrijednost, M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija, df1 i df2 - stupnjevi slobode, p - značajnost, $p > 0,05$

Iz gornje tablice je vidljivo da nije utvrđena statistički značajna razlika u stavovima o odgovornosti o beskućništvu prema materijalnom statusu sudionika istraživanja.

Tablica 8.1.1.6. Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema završenom stupnju obrazovanja (N=580)

	Završeni stupanj obrazovanja	p	M	SD	F	df1 i df2	P
Odgovornost za beskućništvo	osnovna škola	0,12	37,00	11,29	0,66	4, 580	0,623
	srednja škola		38,80	8,35			
	preddiplomski studij		38,26	7,15			
	diplomski studij		39,04	7,03			
	poslijediplomski studij		41,50	5,63			

Napomena: F - F vrijednost, M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija, df1 i df2 - stupnjevi slobode, p - značajnost, $p > 0,05$

Iz gornje tablice je vidljivo da prema stupnju obrazovanja nije utvrđena statistički značajna razlika u stavovima o odgovornosti o beskućništvu.

Odgovornost za beskućništvo i prethodni doticaj sudionika s osobama koje žive u beskućništvu

Posljednja hipoteza je glasila da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima o uzrocima beskućništva ovisno o doticaju s beskućnicima. Hipoteza je testirana t-testom za nezavisne uzorke. Iz hipoteze su izostavljeni sudionici koji nisu sigurni (ne znaju) jesu li ikada bili u doticaju s osobom koja živi u beskućništvu te je hipoteza testirana na 519 sudionika.

Tablica 8.1.1.7. Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema spolu (N=519)

	Doticaj s beskućnikom	M	SD	t-test
Odgovornost za beskućništvo				1,88
	da	39,60	8,19	
	ne	38,26	7,82	

Napomena: M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija, t-test – značajnost razlike, $p > 0,05$

Nije dobivena statistički značajna razlika u stavovima o odgovornosti o beskućništvu prema tome jesu li sudionici prethodno bili u doticaju s osobom koja živi u beskućništvu.

8.2.1. Odgovornost prema beskućnicima

Subskala odgovornosi prema beskućnicima će biti prikazana deskriptivno, prema pojedinim česticama. Kao što je ranije navedeno, radi se o subskali koju čini devet tvrdnji na koje su sudionici označavali svoj stupanj slaganja od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Nakon rekodiranja negativnih čestica viši ukupan rezultat ukazuje na pozitivnije stavove. Mogući raspon rezultata kreće se od 9 do 45. U ovom istraživanju dobiveni su prosječni rezultati od 36,55 +/- 6,30, raspona rezultata od 9 do 45. Cronbach alpha koeficijent je iznosio 0,84 što je ponovno zadovoljavajuće visoko i sukladno Latinac (2017).

Tablica 8.2.1.1. Aritmetička sredina, standardna devijacija raspon rezultata na subskali odgovornosti prema beskućnicima (N=580)

	M	SD	min	max	α
Odgovornost prema beskućnicima	36,55	6,30	9	45	0,84

Napomena: Aritmetička sredina (M), standardna devijacija (SD), raspon rezultat (min i max), Cronbach aplha koeficijent pouzdanosti (α)

Tablica 8.2.1.2. Odgovori sudionika na subskali odgovornosti prema beskućnicima prikazano postotkom prema česticama (N=580)

Čestice	1	2	3	4	5
1. Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	4%	4,7%	18,4%	31%	41,9%
2. Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	11,9%	12,8%	29,7%	23,3%	22,4%
3. Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	2,6%	4,5%	11,2%	32,4%	49,3%
4. Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	51,1%	20,9%	16,9%	4,5%	3,6%
5. Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	1,9%	5,7%	17,2%	26,7%	48,4%
6. Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima	49,1%	23,3%	20,2%	5,3%	2,1%
7. Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	65%	19,1%	11,4%	2,9%	2,6%
8. Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima.	2,1%	4,5%	21,9%	27,1%	44,5%
9. Smatram da bismo svi, u skladu s našim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	2,2%	5%	21,2%	25%	46,6%

Napomena: 1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem

Sudionici se najmanju slažu s tvrdnjama *Udruga građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne, Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku, Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima* te. Time pokazuju senzibiliziranost prema beskućnicima, ali i prepoznaju važnost i odgovornost udruga civilnog društva u podršci ovoj ranjivoj skupini. Iz gotovo svih tvrdnji je razvidno da postoji značajna svijest o važnosti podrške i pomoći beskućnicima pri čemu ne smatraju da se radi o njihovoj individualnoj odgovornosti za svoj status.

9. Rasprava

Razmatramo li općenito Skalu stava prema beskućništvu (Latinac, 2017.) koja sadrži dvije subskale: 1) atribucija odgovornosti za beskućništvo te 2) odgovornost prema beskućnicima, u prvoj subskali se zapravo radi o kombinaciji čestica kojima se ispituju atribucije uzroka beskućništva (npr. *Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom*) i čestica kojima se utvrđuju stavovi prema beskućnicima (npr. *Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao*). U drugoj subskali se primarno istražuju stavovi građana o odnosu tj. odgovornosti društva i države prema beskućnicima (npr. *Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje* ili *Smatram da bismo svi, u skladu s našim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima*).

Ako obratimo pažnju samo na deskriptivne rezultate prema česticama kod subskale odgovornosti za beskućništvo (koja sadrži čestice o atribucijama uzroka i stavova prema beskućnicima) prevladavaju neutralni odgovori. Ovakvi rezultati mogu ukazivati na činjenicu da ljudi nisu dovoljno upućeni da bi stvorili čvrsti stav. Pažljivo analizirajući čestice možemo vidjeti da na česticama koje se odnose na atribuciju uzroka beskućništva iako prevladavaju neutralni odgovori, postoji određena tendencija da veći broj sudionika uzroke beskućništva pripisuje, primjerice, problemima s alkoholom i kockarskim dugovima. Kad je riječ o stavovima prema beskućnicima unutar iste subskale, pokazalo se da se preko 80% sudionika slaže odnosno u potpunosti slaže s tvrdnjom da se beskućništvo može dogoditi svakome (*Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi,*

svakoga može zadesiti takva sudbina) te oko 50% njih smatra da su *beskućnici žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati*. Što se tiče prvog problema istraživanja unutar kojeg se željelo doznate postoje li razlike na subskali odgovornosti za beskućništvo s obzirom na osnovna socidemografska obilježja sudionika (spol, dob, materijalni status i stupanj obrazovanja), jedina razlika je djelomično utvrđena prema dobi na način da osobe dobi 46-55 godina imaju značajno više rezultate na subskali odgovornosti za beskućništvo od sudionika dobi 56-65 godina. Ovu razliku je doista teško tumačiti s obzirom da se radi o malim dobnim razlikama između ove dvije grupe sudionika. Stoga bi trebalo u budućim istraživanjima koristiti jasnije dobne podjele na osobe mlađe, srednje i starije dobi. Naime, neka istraživanja ukazuju da mlađa populacija ima nešto pozitivnije stavove prema beskućnicima (Tompsett i sur., 2006.). Zanimljivo je da razlike prema obilježjima spola, materijalnog statusa i dobi nisu dobivene. Naime, dosadašnja istraživanja su ukazivala na to da žene iskazuju veću senzibiliziranost prema beskućnicima (Tompsett i sur., 2006.; Toro i McDonell, 1992.), dok su istraživanja s ukazivala da osobe slabijeg materijalnog statusa (koji je u korelaciji s obrazovnim statusom) imaju pozitivnije stavove prema beskućnicima (Da Costa i Dias, 2015.). Osvrnemo li se na drugi problem istraživanja u kojem smo željeli utvrditi postoji li razlika između sudionika na istoj subskali ovisno o tome jesu li ili nisu bili u kontaktu s beskućnicima, pokazalo se također da razlika nije prisutna. I ovaj nalaz je neočekivan, s obzirom da su dosadašnja istraživanja pokazala da je pozitivniji stav prema beskućnicima imaju osobe koje su bile s njima u kontaktu (Phillips, 2015.)

S druge strane, na drugoj subskali odgovornosti prema beskućnicima, kojom se želio istražiti odnos/odgovornost društva i države prema beskućnicima, prevladavaju odgovori koji ukazuju na značajnu odgovornost države u podršci beskućnicima, pri čemu, primjerice, preko 70% sudionika smatra da *država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike*. Razmatrajući ulogu društva općenito, također je razvidno da je ono to koje treba pružiti značajniju pomoć i podršku beskućnicima, pri čemu čak preko 70% sudionika smatra da bi *svi, u skladu s našim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima* te da bi *udruge građana trebale više pomagati beskućnicima*.

Ujedno, kad je riječ o vlastitoj odgovornosti oko 75% sudionika navodi da ima priliku da bi *sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike*.

Iz svega navedenoga može se zaključiti da kod sudionika obuhvaćenih ovim istraživanjem postoji svojevrsna senzibiliziranost za problem beskućništva, osobito kad je riječ o odgovornosti društva za beskućnike. Ipak, priličan broj sudionika smatra da su problemi s ovisnostima čest uzrok zapadanja u beskućništvo, što je čest stav i u drugim istraživanjima javnog mnijenja o beskućništvu. Razlike u stavovima prema beskućnicima nisu utvrđene u gotovo niti jednom sociodemografskom obilježju kao niti u varijabli kontakta s beskućnikom. S obzirom na različita dosadašnja istraživanja koja su ukazivala na povezanost tih obilježja sa stavovima prema beskućnicima, moguće je da se je u ovom istraživanju riječ o mjernom instrumentu koji mjeri unutar subskale odgovornosti prema beskućnicima različite konstrukte, s obzirom da se jedan dio odnosi na atribuciju uzroka beskućništva, a drugi na stav prema beskućnicima.

10. Zaključak

Stavovi javnosti prema beskućništvu mogu imati važan značaj u odnosu politika prema ovom problemu. Ovo istraživanje je pokazalo da javnost ima senzibilitet prema problemu beskućnika, pri čemu većina smatra da se beskućništvo može dogoditi svakome, da su beskućnici osobe koje su u tom statusu zbog okolnosti na koje nisu mogli utjecati, no i značajan broj atriburira uzroke beskućništva individualnim problemima, kao što su problem s alkoholom ili kockarski dugovi. Također, najveći broj sudionika smatra državu i društvo odgovorim za rješavanje problema beskućništva. U konačnici, iz ovog istraživanja proizlazi da javnost beskućništvo najvećim dijelom doživljava strukturalnim, a ne individualnim problemom, u kojem država treba preuzeti značajniju odgovornost za ublažavanje ovog iznimno ozbiljnog socijalnog problema.

Popis tablica

Tablica 7. 1.	22
<i>Sociodemografski pokazatelji o sudionicima (spol, dob, obrazovanje, materijalni status; N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.1.	25
<i>Aritmetička sredina, standardna devijacija raspon rezultata na subskali odgovornosti za beskućništvo (N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.2.	25
<i>Odgovori sudionika na subskali odgovornosti za beskućništvo prikazano postotkom prema česticama (N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.3.	26
<i>Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema spolu (N=576)</i>	
Tablica 8.1.1.4.	27
<i>Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema dobi (N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.5.	28
<i>Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema materijalnom statusu (N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.6.	29
<i>Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema završenom stupnju obrazovanja (N=580)</i>	
Tablica 8.1.1.7.	30
<i>Razlika u stavovima o odgovornosti za beskućništvo prema spolu (N=519)</i>	
Tablica 8.2.1.1.	31

Aritmetička sredina, standardna devijacija raspon rezultata na subskali odgovornosti prema beskućnicima (N=580)

Tablica 8.2.1.2.....31

Odgovori sudionika na subskali odgovornosti prema beskućnicima prikazano postotkom prema česticama (N=580)

Popis grafikona

Grafikon 8. 1.24

Prikaz postotka sudionika istraživanja po tome jesu li imali doticaja s osobom koja živi u beskućništvu (N=580)

11. Literatura

1. Aloweimer, O. (2018). Causes Effects and Issues of Homeless People. **Journal of Socialomics**, 7(3), 1-4.
2. Amore, K., Baker, M. i Howden-Chapman, P. (2011). **The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis**. Wellington, New Zeland: Department of Public Health, University of Otago.
3. Arnerić, J. i Protrka, K. (2019). Modeli analize varijance (ANOVA). **Matematičko fizički list**, 70 (277), 25-32.
4. Bejaković, P. (2005). Siromaštvo. **Financijska teorija i praksa**, 29(1), 133-136.
5. Bežovan, G. (2013). Stanovanje prvo Europa – projekt socijalnog eksperimenta. **Revija za socijalnu politiku**, 20(3), 334-337.
6. Buckland, L., Jackson, A., Roberts, P., Smith, P. (2001). **Structural and Systemic Factors Contributing to Homelessness in Canada: An Analysis of Research Gaps and Proposed research Directions**. Ottawa: Canadian Council on Social Development (CCSD).

7. CERANEO – Centar za razvoj neprofitnih organizacija (2022). Posjećeno 11. 5. 2022. na mrežnoj stranici CERANEO: <https://ceraneo.hr/>
8. Cini, V., Drvenkar, N. i Marić, J. (2011). Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske. **Ekonomski vjesnik**, XXIV(1), 121-136.
9. Crisis (2020). About Homelessness. Posjećeno 26. 4. 2022. na mrežnoj stranici Crisis.org.uk: <https://www.crisis.org.uk/>
10. Da Costa, L.P. i Dias, J.G. (2015). What do Europeans Believe to be the Causes of Poverty? A Multilevel Analysis of Heterogeneity Within and Between Countries. **Social Indicators Research**, 122, 1–20.
11. Drčić, P. i Mrdeža I. (2015). **Evaluacija skrbi o beskućnicima i razvoj inovativnih programa prevencije i smanjenje rizika nastanka beskućništva**. Zagreb: CERANEO – Centar za razvoj neprofitnih organizacija.
12. Družić Ljubotina, O. (2012) (ur.) **Beskućništvo: pogled iz različitih perspektiva**. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
13. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., Ogresta, J. (2016). **Slika podrške beskućnicima u Hrvatskoj**. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
14. Državni zavod za statistiku (2022). Posjećeno na mrežnoj stranici DZS-a: <https://dzs.gov.hr/>
15. Eurostat (2022). **Economic trends**. Posjećeno 13. 06. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat>
16. FEANTSA (2022). Posjećeno 11. 5. 2022. na mrežnoj stranici FEANTSA: <https://www.feantsa.org/en>
17. Gjeri Robić, N. (2017). Dvadeset godina beskućništva u Hrvatskoj (1991. – 2011.) te mogućnosti za istraživanje povijesti beskućništva. **Revija za socijalnu politiku**, 24(2), 219-237.
18. Grbavac, J. i Grbavac, V. (2014). Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena. **Media, culture and public relations**, 5(2), 206-219.
19. Igrgurić, I. (2004). Globalizacija, rast, nejednakost i siromaštvo. **Financijska teorija i praksa**, 28 (2), 235-250.

20. Homeless world cup foundation, preuzeto s: <https://homelessworldcup.org/homelessness-statistics/> dana 26. 4. 2022.
21. Hrvatska mreža za beskućnike (2022). **O nama**. Posjećeno 01. 7. 2022. na mrežnoj stranici HMB: <https://beskucnici.info/o-nama/>
22. Lamza Posavec, V. (1998). **Odbijanje ankete u istraživanjima javnog mnijenja**. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
23. Latinac, M. (2017). **Konstrukcija i evaluacija skale stava prema beskućnicima**. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za sociologiju.
24. Milas, G. (2005). **Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
25. Musa, I. (2019). Društvene nejednakosti i siromaštvo. **Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru**, 14(22), 46-69.
26. National Coalition for the Homeless (2022). **Beskućništvo u Americi**. Posjećeno 13. 6. 2022. na mrežnoj stranici Nationalhomeless.org: <https://nationalhomeless.org/about-homelessness/>
27. Odgovorno.hr. (2022). **Naši sugrađani bez krova nad glavom: Kako se postaje beskućnikom u Hrvatskoj? Koliko je beskućnika u hrvatskoj, a koliko u svijetu**. Posjećeno 13. 5. 2022. na mrežnoj stranici Odgovorno.hr: <https://odgovorno.hr/nasi-sugradani-bez-krova-nad-glavom-kako-se-postaje-beskucnikom-u-hrvatskoj-koliko-je-beskucnika-u-hrvatskoj-a-koliko-u-svijetu/>
28. Phillips, L. (2015). Homelessness: Perception of Causes and Solutions, **Journal of Poverty**, 19 (1), 1–19.
29. Radler, H., Čekić, O. i Ban, Lj. (2020). **Priručnik za trenere mentora za socijalno uključivanje**. Europska Unija: Erasmus+.
30. Šikić Mićanović, L. (2012). Beskućništvo u Hrvatskoj: Pregled rezultata kvalitativnog istraživanja. U O. Družić Ljubotina (ur.), **Beskućništvo: pogled iz različitih perspektiva**, (str. 30 – 41). Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.

31. Šikić Mićanović, L., Sakić, S. i Stelko, S. (2020). Kvaliteta usuga za beskućnike: prikaz trenutnog stanja i izazova u Hrvatskoj. **Revija za socijalnu politiku**, 27(3), 233-248.
32. Šućur, Z. (2004). Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija. **Revija za sociologiju**, 35(1 - 2), 45-60.
33. Šućur, Z. (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. **Revija za sociologiju**, 37(3 - 4), 131-147.
34. Telebuh, M., Bertić, Ž., Znika, M. i Poljak, D. (2016). Učestalost korištenja interneta osoba starije životne dobi. **Media, Culture and Public Relations**, 7(2), 200-203.
35. Tompsett, C. J., Toro, P. A., Guzicki, M., Manrique, M. i Zatakia, J. (2006). Homelessness in the United States: Assessing changes in prevalence and public opinion, 1993–2001. **American Journal of Community Psychology**, 37(1-2), 47–61.
36. Toro, P. A. i McDonell, D. M. (1992). Beliefs, attitudes, and knowledge about homelessness: A survey of the general public. **American Journal of Community Psychology**, 20(1), 53–80.
37. Zakon o socijalnoj skrbi. **Narodne novine**, br. 124/11.
38. Zakon o socijalnoj skrbi. **Narodne novine**, br. 18/22, 46/22.
39. Žmuk, B. (2019). Najčešći problemi i izazovi u provođenju poslovnih web anketa. **Oeconomica Jadertina**, 9(2), 52-60.